

ประเมินผลโครงการโรงเรียนรอบรู้ สุขภาพดี มีความสุข ด้านโภชนาการ
(เสน่ห์ และ ลีลา ของ โรงเรียน HEALTH LIT)

นางอรพรรณ ภัคมนตรี
ศูนย์อนามัยที่ 11 นครศรีธรรมราช

สาระสำคัญของผลงาน

นับตั้งแต่ พ.ศ.2558 เป็นต้นมาประเทศไทย โดยกรมอนามัยได้พัฒนาแนวทางการดำเนินงาน ส่งเสริมสุขภาพเด็กนักเรียน จากแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และ คู่มือสร้างความเข้มแข็ง โรงเรียนต้นแบบเด็กไทยสุขภาพดี ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จนกระทั่งมาถึงการเพิ่มความรอบรู้ด้านสุขภาพวัยเรียน ในคู่มือปัจจุบันคือโรงเรียนรอบรู้ สุขภาพดี มีความสุข โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีสุขภาพดี และมีความสุข

โภชนาการก็เช่นกัน ในทุกแนวทางการดำเนินงาน ทุกมาตรฐาน จะถูกมาบรรจุเป็นมาตรฐาน เป็นองค์ประกอบสำคัญเสมอ โดยมองภาพการเฝ้าระวังทางโภชนาการ การแยกส่งเสริมสุขภาพนักเรียนตามกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การจัดอาหารกลางวันที่เหมาะสม และการจัดอาหารว่างที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่การจัดคุณภาพด้านโภชนาการแก่ผู้เรียน

ดังนั้นเพื่อเป็นการย้ำเน้นถึงการความรอบรู้ด้าน ในด้านโภชนาการ จากการดำเนินโครงการโรงเรียนรอบรู้ สุขภาพดี และมีความสุข ผู้วิจัยจึงได้มีการประเมินผลโครงการขึ้น เพื่อให้ทราบถึงผลลัพธ์ และผลกระทบ ด้านโภชนาการ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สามารถนำมาในการส่งเสริมความรอบรู้ ด้านโภชนาการต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผล ของการดำเนินงานโครงการโรงเรียนรอบรู้ สุขภาพดี มีความสุข เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าได้ผลด้านโภชนาการตามที่กำหนดไว้เพียงใด
2. เพื่อรวบรวมผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการโรงเรียนรอบรู้ สุขภาพดี และมีความสุข ด้านโภชนาการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ทบทวนวรรณกรรม

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ หมายถึง ความรู้ แรงจูงใจ และความสามารถของประชาชนในการเข้าถึง เข้าใจ ประเมิน และประยุกต์ข้อมูลข่าวสารทางสุขภาพ เพื่อพิจารณาและตัดสินใจในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในตลอดช่วงอายุ

กระทรวงสาธารณสุข (2560) กำหนดนิยามความรอบรู้ด้านสุขภาพไว้ว่า “ความรอบรู้และความสามารถด้านสุขภาพของบุคคลในการที่จะกลั่นกรอง ประเมิน และตัดสินใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เลือกใช้บริการและผลิตภัณฑ์สุขภาพได้อย่างเหมาะสม” โดยมีกระบวนการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย (1) เข้าถึง (2) เข้าใจ (3) ได้ตอบ ชักถาม แลกเปลี่ยน (4) ตัดสินใจ (5) ปรับพฤติกรรม และ (6) บอกต่อ

กระบวนการสุศึกษาที่ดำเนินการร่วมกับกระบวนการนโยบายสาธารณะด้านสุขภาพ ได้มีการจัดการสภาวะแวดล้อมแบบปัจจัยทางสังคมอย่างเหมาะสม จะสามารถคาดหวังผลลัพธ์คือ “ความรอบรู้ด้านสุขภาพ” และ “พฤติกรรมสุขภาพที่ดี” ของบุคคลได้

กระบวนการสุศึกษาในประเทศไทย ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพอาศัยความรู้เรื่องกรอบการวางแผนงานส่งเสริมสุขภาพ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐาน 3 ด้านที่มีความสำคัญต่อการมีสุขภาพที่ดี คือ พันธุกรรม พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุของพฤติกรรมสุขภาพในแต่ละเรื่องที่จะทำการวางแผนงาน 3 กลุ่ม คือ

1. ปัจจัยนำเข้า (Predisposing factors) หมายถึง ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานและเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจภายใน เพื่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล เช่น ความรู้ เจตคติ ความเชื่อ ค่านิยม การรับรู้ความสามารถตนเอง เป็นต้น
2. ปัจจัยเอื้อ (Enabling factors) หมายถึง สิ่งที่เป็นทรัพยากรจำเป็น เช่น สถานที่ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ปัจจัยสภาวะแวดล้อม เช่น นโยบาย มาตรการ กฎข้อบังคับ ฯลฯ

รวมทั้งทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมที่ต้องการได้อย่างชำนาญ ปัจจัยเอื้ออาจเป็นความสามารถที่จะเข้าถึงและใช้ทรัพยากรต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านราคา ระยะเวลา สะท้อนได้ด้วยความง่ายในการเข้าถึง (available) และการเข้าถึงได้ (accessibility) ปัจจัยเอื้อจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การแสดงพฤติกรรมเกิดขึ้นได้ง่ายขึ้น

3. ปัจจัยเสริม (Reinforcing factor) หมายถึง สิ่งสนับสนุนทางสังคมที่จะเสริมให้บุคคลเกิดการปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง แหล่งของปัจจัยเสริมจะแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัย และสภาพปัญหา เช่น ปัจจัยเสริมต่อพฤติกรรมการชั่งน้ำหนักตัวส่วนสูงในนักเรียน ได้แก่ เพื่อน ครู บุคคลในครอบครัว เป็นต้น สิ่งที่เป็นการเสริมให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวอาจเป็นการเสริมทางบวก ได้แก่ ให้รางวัล การพูดชมเชย การแสดงการยอมรับ ยกย่องให้เป็นแบบอย่าง หรือเสริมแรงทางลบ ได้แก่ การกำหนดบทลงโทษ การว่ากล่าว การไม่ยอมรับ เป็นต้น หากบุคคลได้รับปัจจัยเสริมจากบุคคลที่มีอิทธิพลต่อตนเองมาก ก็ยิ่งจะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมที่ถูกต้องได้ง่ายมากขึ้น หรืออาจจะเป็นการยับยั้งการแสดงพฤติกรรมก็ได้เช่นกัน

โภชนาการในโรงเรียน สำนักโภชนาการได้วางแผนทางการดำเนินงานโภชนาการในโรงเรียนไว้ 5 แนวทาง คือ

1. พัฒนาระบบเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็กในโรงเรียน
2. สนับสนุนและส่งเสริมการใช้โปรแกรมเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็กแรกเกิด – 18 ปี
3. ส่งเสริมการจัดอาหารกลางวันและอาหารว่างที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ปริมาณเพียงพอ ไม่หวานจัด ไม่เค็มจัด และไม่มีไขมันสูง
4. สนับสนุนยาเม็ดเสริมธาตุเหล็ก เพื่อให้เด็กสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ 1 เม็ด
5. ส่งเสริมให้มีน้ำไอโอดีน โดยสนับสนุนสารละลายไอโอดีนเข้มข้น

ระเบียบวิธีวิจัย วิจัยประเมินผล โครงการ

กลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 18 โรงเรียน จาก 7 จังหวัด ในพื้นที่เขต 11

ขอบเขตและแนวทางการศึกษา การศึกษานี้มีขอบเขตของการศึกษาประกอบด้วยขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาและขอบเขตการศึกษาในด้านพื้นที่ และประชากร มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

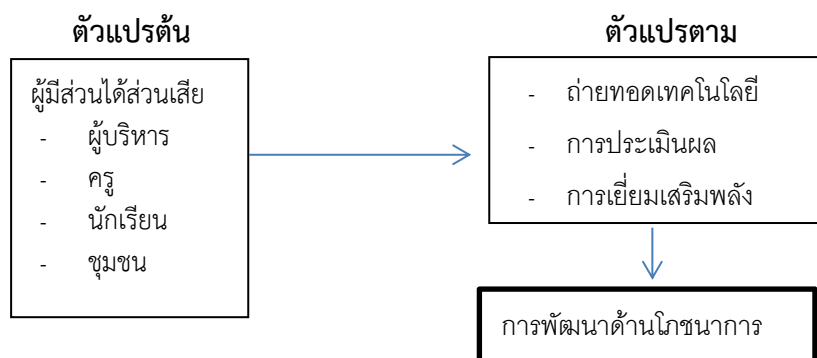
ประเมินผล เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานโครงการ โดยประเมินในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น
3. ประเมินกระบวนการ ด้านโภชนาการ
4. การประเมินผลผลิต ด้านโภชนาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. จากการสังเกต
2. เอกสารสรุปผลงานรายโรงเรียน
3. ประเมินในรูปแบบ cipp Model

กรอบแนวคิด / กระบวนการ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแยกตามประเด็น พบว่า 1) ด้านบริบท : ผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน ที่สมัครเข้าร่วมโครงการในรุ่นที่ 2 มีความกระตือรือร้น ที่จะดำเนินโครงการตามนโยบายที่ได้ฝึกอบรมกันมา

2) ปัจจัยนำเข้า: ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน และ แกนนำชุมชน ส่งตัวแทนเข้าร่วมรับนโยบาย ฝึกอบรม ให้ความร่วมมือในการฝึกปฏิบัติในทุกฐาน ทุกกิจกรรมด้วยความตั้งใจ

3) กระบวนการ: การบริหารจัดการเพื่อตอบสนองการรอบรู้ ของคณะครู นักเรียน และชุมชน โดยจัดให้มีการถ่ายทอดนโยบาย กิจกรรมสำคัญๆ ลงสู่ทุกระดับ เพื่อให้รับรู้ ในแบบแผนเดียวกัน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่แก่ผู้เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง เช่น การจัดอบรมครูและนักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเอง และส่วนร่วม การกำหนดบทบาทหน้าที่ให้แก่คณะกรรมการแต่ละด้านเพื่อรองรับภารกิจในแต่ละองค์ประกอบ

4) ผลผลิต พบว่า นักเรียนได้รับการพัฒนาตามความเหมาะสมของแต่ละช่วงชั้น โดยชั้น ป.5-6 เป็นแกนนำในการนำชั้น ป. 3-4 ร่วมทีมปฏิบัติ เพื่อช่วยเหลือ ชั้น ป.1-2

ปัจจัยความสำเร็จ

ความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดของโครงการและทักษะของคนในโครงการ รวมถึงการสื่อสารที่ดี จะเป็นสำคัญลำดับต้นๆ ที่จะกำหนดความสำเร็จของโครงการ ความสามารถในการกำหนดแนวปฏิบัติที่ต้องการสร้างความสำเร็จ มีการจัดเตรียมปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการให้พร้อม เช่น เตรียมทีม กำหนด Project Manager และทีมงานให้เข้าใจองค์ความรู้และทักษะในการบริหารโครงการ กำหนดกระบวนการในการยืนยันรายละเอียดในโครงการให้มีความชัดเจนก่อนเริ่มโครงการ ซึ่งจะส่งผลให้โครงการมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกี่ยวกับผลของการดำเนินงาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าผลด้านโภชนาการตามที่กำหนดไว้เพียงใด

2. ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการโรงเรียนรอบรู้ สุขภาพดี และมีความสุข ด้านโภชนาการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายต่อไป

การนำไปใช้ประโยชน์

1. รูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ด้านโภชนาการ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่ส่งผลต่อการเกิดความรู้รอบรู้ คือการปฏิบัติจริงและยกย่องให้เป็นแกนนำจะสามารถดึงศักยภาพในตัวผู้เรียนออกมาได้

2. เนื้อหาสาระในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพแต่ละช่วงชั้น สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความแตกฉาน หากผู้สอนใช้กระบวนการที่ถูกต้องกับการพัฒนาให้เกิดความรู้รอบรู้ทางสุขภาพ